

Konferencja „The Road Goes on – HGIS, Digital Humanities and the Study of Medieval and Early Modern Roads, Routes, and Spaces”, Tampere (Finlandia), 16–17 lutego 2024 roku

W dniach 16–17 lutego 2024 r. w fińskim Tampere odbyła się konferencja „The Road Goes on – HGIS, Digital Humanities and the Study of Medieval and Early Modern Roads, Routes, and Spaces”. Obrady prowadzono w centrum muzealnym „Vapriikki”, mieszczącym w sobie m.in. Muzeum Muminków, Muzeum Gier Komputerowych, Muzeum Poczty i Muzeum Historii Naturalnej. Konferencja odbyła się w ramach projektu „Viabundus Finland 1350–1650” prowadzonego na Uniwersytecie w Tampere pod kierunkiem Tapio Salminena¹. Celem przyświecającym organizatorom było z jednej strony spotkanie badaczy zajmujących się badaniami nad dawnymi drogami, transportem, handlem i pokrewnymi tematami w kontekście humanistyki cyfrowej i GIS-u historycznego, a z drugiej strony wymiana doświadczeń i praktyk dotyczących wykorzystania, wizualizacji i prezentacji historycznych danych przestrzennych dotyczących dróg zarówno w badaniach akademickich, jak i w historii publicznej (*public history*).

Obrady rozpoczęły się wykładem otwierającym, wygłoszonym przez Nielsa Petersena (Uniwersytet w Getyndze). Wystąpienie poświęcone było dotychczasowym badaniom mobilności i sieci drogowych w późnym średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej. Prelegent, omówiwszy dotychczasową literaturę poświęconą temu zagadnieniu, dokonał przeglądu aktualnych projektów badawczych oraz przedstawił założenia i realizację projektu „Viabundus”, prowadzonego w kilku krajach

europjskich. Projekt ten gromadzi dane dotyczące dróg w Europie z lat 1350–1650. Zawiera informacje o lokalizacji miast, wsi, komór celnych i inne związane z podróżowaniem i handlem. Wyniki przedstawione są w przystępnej formie na stronie internetowej (zwłaszcza interesująco przedstawia się moduł pozwalający wyznaczyć trasę z jednego punktu do drugiego)².

Po wykładzie rozpoczęto sesję poświęconą wspomnianemu projektowi. Bieżącą sytuację jego części realizowanej w Finlandii omówił Tapio Salminen w referacie „Viabundus Finland 1350–1650. Challenges and Solutions”. Następnie Johan Åhlfeldt (Uniwersytet w Göteborgu) w swoim wystąpieniu pt. „Swedish Roads and Economic Development 1350–1750” zaprezentował aktualne prace przygotowawcze prowadzące do rozpoczęcia w 2025 r. projektu „Viabundus Sweden”. Trzeci referat w tej sesji wygłosił Kasper M. Andersen (Moesgaard Museum w Beder). W wystąpieniu zatytułowanym „Connecting a World of Water. Ferries in Medieval Denmark. An Ongoing Project” przedstawił obecny stan badań nad przewozami promowymi (*ferries*) w Danii w późnym średniowieczu i w epoce nowożytnej, prowadzonych w ramach projektu „Viabundus”.

Druga sesja – „Sources and Possibilities” – składała się z dwóch referatów. W pierwszym z nich – „Digital Elaboration of Karol Perthées’ Works as a Step Towards a Comprehensive Reconstruction of the Road Network of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the Early Modern Times” – Michał Gochna (IH PAN) omówił bieżące prace nad szkicami parafii i mapami województw Karola Perthéesa, dokonując charakterystyki źródeł i przedstawiając narzędzia i metody ich opracowania. Wskazał również na możliwości badawcze, jakie dają te materiały dla rekonstrukcji dróg. W drugim referacie pt. „Roads in

¹ Strona projektu: <https://projects.tuni.fi/viabundus-finland/> [dostęp: 12 września 2024].

² Strona projektu: <https://www.landesgeschichte.uni-goettingen.de/handelstrassen/index.php> [dostęp: 22 września 2024].

Grand Duchy of Lithuania in 1350–1650. Research Opportunities” Mikola Volkau (Europejski Uniwersytet Humanistyczny w Wilnie) przedstawił dotychczasowe ujęcia tematu w literaturze oraz zaprezentował własne pilotażowe badania nad tą problematyką, analizując m.in. wzajemne powiązania między rozwojem dróg i sieci miejskiej na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego od XVI do XVII w.

Trzecia sesja poświęcona była doświadczeniom i emocjom związanym z użytkowaniem dróg. Obrady w tej części otworzył referat Katie Barclay (Uniwersytet w Heidelbergu; Uniwersytet w Adelajdzie) pt. „Lonely Spaces: Emotion, Meaning and Movement”. Prelegentka, opierając się na osiemnasto- i dziewiętnastowiecznych źródłach narracyjnych, prezentowała różne sposoby opisywania przeżyć bohaterów korzystających z dróg w mieście, na wsi i tych znajdujących się pomiędzy osadami. Kolejny referat – „The Road as an Experience in Space” – wygłosiła Raisa Tovo (Uniwersytet w Tampere), która poruszyła takie zagadnienia jak nadawanie znaczeń przestrzeni zastanej i tej, którą się tworzy, droga jako coś, co łączy i coś, co rozdziela czy też związki między drogą fizyczną a mentalną. W ostatnim wystąpieniu w tej sesji – „Tavern as an Experienced Space” – Jenni Lares (Uniwersytet w Tampere) skupiła się na karczmach późnośredniowiecznych i wczesnonowożytnych, analizując ich postrzeganie i doświadczanie w kontekście wspomnianych epok. Na podstawie wybranych studiów przypadków badaczka analizowała, jak doświadczenie i praktyki ludzi wpływały na budowę infrastruktury i odwrotnie.

Następnego dnia obrady otworzył Sami Louekari, dyrektor Fińskiego Muzeum Poczty w Tampere, wykładem dotyczącym możliwości współpracy muzeów z uniwersytetami, w którym m.in. podkreślił rolę tych pierwszych w popularyzowaniu prac naukowców. Prelegent scharakteryzował również znaczenie i ograniczenia badań

naukowych prowadzonych przez muzealników. Po wykładzie rozpoczęła się sesja pt. „HGIS and Spatiality”. Ville-Pekka Kääriäinen (Uniwersytet w Helsinkach) w referacie pt. „A Humanistic Approach to GIS. From Simple Maps to Complex Spatial Analysis” omówił prowadzone przez siebie badania nad tworzeniem się państwa na przykładzie parafii Iisalmi (środkowa Finlandia) w XVII w. Prelegent zaprezentował wykorzystane źródła pisane i kartograficzne, literaturę oraz metodykę korzystania z GIS-u, poczynawszy od zbierania danych, poprzez ich harmonizowanie, analizę i wizualizację. Przedstawił również problemy, na jakie napotyka młody badacz rozpoczynający badania z użyciem narzędzi GIS-owych. Drugi referat w tej sesji – „FAIR Data Perspectives on Digitizing Roads and Communications Routes. Considerations Emerging from the Historical Travel and Communications in Finland c. 1650–1917 Project” – wygłosił Eljas I. Oksanen (Uniwersytet w Helsinkach). Prelegent omówił źródła, metody i cele przyjęte w tytułowym projekcie, wskazując na zastosowanie nowych technologii w badaniach, zwłaszcza z użyciem danych niepewnych. Z kolei Bart Holtermann (Niemieckie Muzeum Morskie w Brementen) w referacie „Spatial Analysis of Premodern Infrastructure Networks. The Example of Cologne” przedstawił możliwości wykorzystania danych zgromadzonych w ramach projektu „Viabundus”, skupiając się szczególnie na informacjach dotyczących komór celnych. Referent zwrócił uwagę na konieczność uwzględniania w tego typu badaniach dróg wodnych, co nie zawsze jest możliwe ze względu na zachowaną bazę źródłową.

Ostatnia sesja – „Mapping and Presenting Experiences in Travelling and Communication” – składała się z dwóch referatów. W pierwszym z nich – „Saints and Places. Challenges and Benefits of Mapping Lived Religion” – Jyrki Nissi (Uniwersytet w Tampere) przedstawił prace prowadzone w ramach projektu dotyczącego

mapowania religijności w średniowiecznej Finlandii. W badaniach wykorzystywane są takie źródła jak rękopisy (głównie przywileje i nadania), zabytki sztuki, księgi cudów, które w zestawieniu ze świątyniami, drogami pielgrzymimi i innymi przejawami religijności pozwalają na wielowątkowe studia nad religijnością w kontekście przestrzennym. Ostatni referat w sesji – „Taking the Old Culture Heritage for a Ride? The Journey of the Museum with National Responsibility Relating to Communication, Games, Post and Digital Life” – wygłosiła Tiia Tiainen (Fińskie Muzeum Poczty w Tampere). Prelegentka omówiła inicjatywy muzealne prowadzone przez kilka muzeów fińskich, w których kładzie się nacisk na nowe formy opowiadania o historii, jak np. mapy bitew w technologii 3D (z odpowiednią aranżacją dźwiękową), tworzenie przestrzeni w muzeach do swobodnej dyskusji o przeszłości czy też spacerów historycznych po miastach z użyciem technologii rozszerzonej rzeczywistości.

Podsumowując, konferencja w Tampere zgromadziła badaczy z Europy wykorzystujących w swoich pracach metody i narzędzia GIS (i pokrewne) nie tylko w studiach nad rekonstrukcją dróg, choć ten wątek oczywiście dominował. Uczestnicy mogli zapoznać się z aktualnym stanem projektu – a raczej prowadzonych w kilku krajach projektów – „Viabundus”. Wiele z prezentowanych w referatach problemów metodologicznych pokrywało się, dzięki czemu można było zainspirować się możliwościami ich rozwiązania przedstawionymi w innych wystąpieniach i w czasie licznych dyskusji. Na plus ocenić trzeba również liczną obecność muzealników i wskazywanie potrzeby ich współpracy z naukowcami, co nieś będzie korzyści nie tylko dla obu tych grup, ale przede wszystkim dla szerszej publiczności. Publikacja tomu pokonferencyjnego nie jest planowana. ■

Michał Gochna
(Warszawa)